

МЕДИЦИНСКИ УНИВЕРСИТЕТ – ПЛОВДИВ
ФАКУЛТЕТ „ОБЩЕСТВЕНО ЗДРАВЕ“
КАТЕДРА „ОБЩЕСТВЕНОЗДРАВНИ НАУКИ“

Лекция №1

ВЪВЕДЕНИЕ В БИЗНЕС ЕТИКАТА

Проф. д-р Силвия Александрова-Янкуловска, д.м.н.

Щрихи от развитието

Ноември 1974 г. – Университет Канзас - **Първа официална академична дискусия по бизнес етика** на конференция по бизнес етика – Колеж по бизнес + Катедра по философия

- o Множество бизнес скандали, станали обществено достояние и предизвикали обществено възмущение през ХХ век.
- o Проучвания, показващи деградация в ценностите и стандартите на бизнес лидерите.
- o Компаниите се вълнуват за имиджа си ⇒ необходимост от директно адресиране на етичните проблеми.

Дефиниции

Бизнес етиката се занимава с въпроса дали дадени бизнес практики са приемливи.

Например може ли продавач да пропусна информация за безопасност на продукт при представянето му на клиент?

Необходимост от изучаване на бизнес етика

- Да бъдеш „добър човек“ не е достатъчно условие за вземане на добри решения в бизнеса \Leftarrow личният морален опит е различен от контекста, с който личността се сблъсква в бизнеса.
- Независимо от преценката на отделния индивид за правилността на дадено действие, ако обществото го прецени като неетично, това директно влияе върху способността на бизнес организацията да постигане целите си.
- Личните морални ценности са предпоставка за вземане на добри решения, но са недостатъчни за разрешаване на сложни етични дилеми в бизнеса.

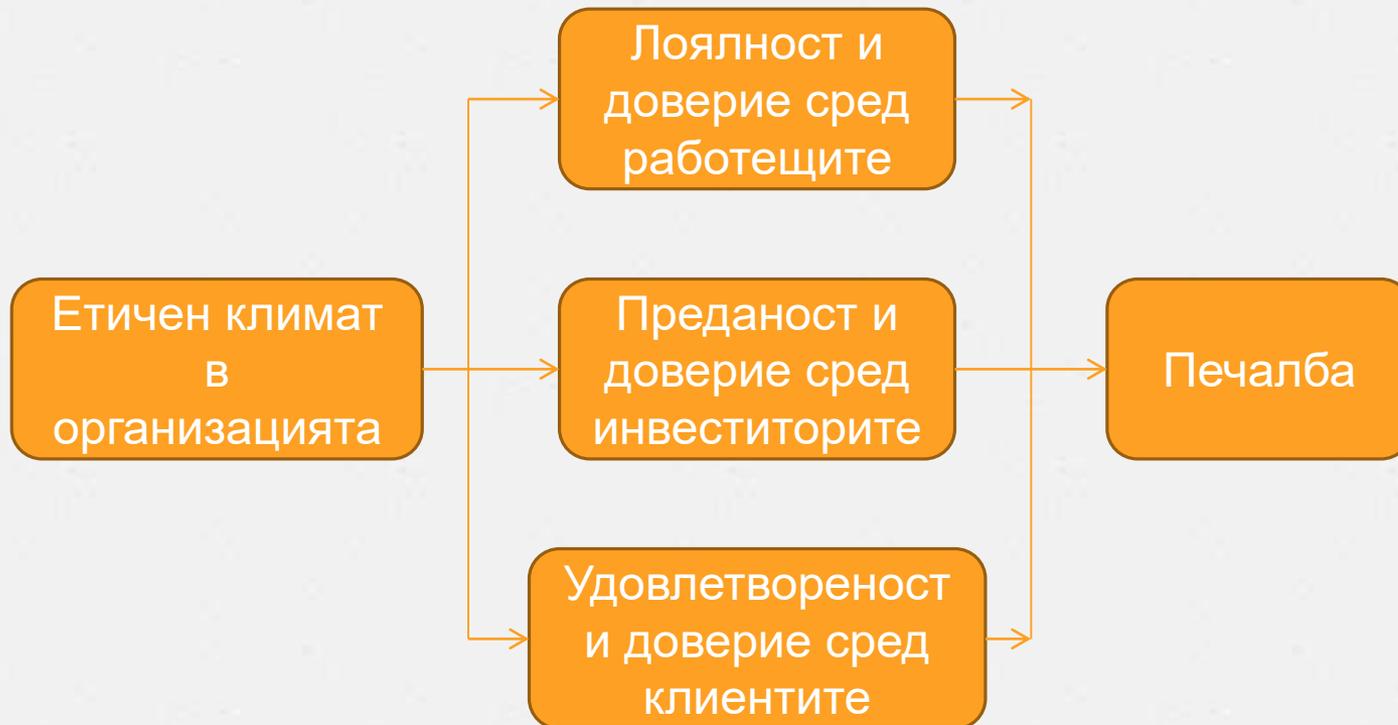
Разлика между обичайно взимане на решение и етично решение

- o За **етично решение** говорим тогава, когато общоприетите практики вече са недостатъчни и сме изправени пред отговорността да претеглим ценностите и да вземем решение за ситуация, в която не сме се оказвали до момента.
- o При **обичайното решение** и при етичното решение се поставя различен акцент върху собствените ценности и общоприетите в компанията практики.

Дефиниции

*Бизнес етиката предлага
начини за развитие на
етичното поведение в
организацията.*

Ползи от бизнес етиката

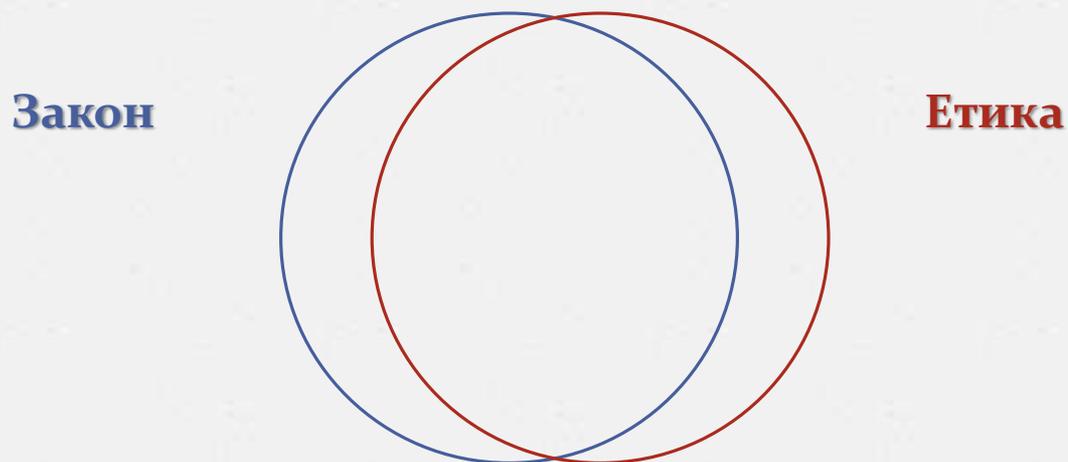
Дефиниции

Бизнес етиката обхваща принципите и стандартите, които ръководят поведението в бизнеса.

**Законите не са
ли
достатъчни?**

Разлика между етика и закон

Законодателната система представлява систематизиране на моралните убеждения на обществото \Rightarrow законите се формират от етиката \Rightarrow законът и етиката се покриват, но има и някои различия, в резултат на които всяко едно от тях само по себе си е недостатъчно за обществото.

Разлика между етика и закон

- 1. Законът и етиката имат различни социални функции** – различен начин на мотивиране за спазването им.
 - Етиката изисква вътрешна мотивация – хората трябва да искат да действат морално и да са свободни да го направят;
 - Законът не изисква вътрешно съгласие, а се базира на външна принуда и се свързва със заплахата от санкции. Законът е свободен от необходимост да си убеден в моралната си отговорност, за да направиш нещо.

Чрез регулирането на някои проблеми чрез закона и оставянето на други в областта на етиката, се създава смесица от свобода и задължения, която осигурява рамка за добър живот.

Разлика между етика и закон

2. Законът и етиката имат различни методи

- Законовият метод е основан на гарантиране на сигурност и предоставяне на конкретни отговори. В законодателната система спорещите страни не се опитват да се убедят взаимно в правотата си и няма доверие между тях, стремежът е да убедят съдията в аргументите си.
- Етиката трябва да се справя с несигурността. Страните излагат гледни точки и се опитват да убедят опонентите си или поне да бъдат разбрани от тях. Доверието е необходимо. Моралното разсъждаване не винаги води до решение на проблема. Страните са доволни, ако са постигнали по-добро разбиране и яснота.

Разлика между етика и закон

3. Законът и етиката имат различно съдържание

- Някои закони представят морални проблеми и могат да бъдат критикувани като неморални (*напр. законите за задължителна стерилизация*).
- Етиката понякога се развива по-бързо от законодателството (*пример с евтаназията*).
- Законите понякога са резултат на политически компромис, необходим за запазване на социалния мир, независимо, че може да няма морален консенсус по тях (*пример с тютюнопушенето*).

Цели на обучението по бизнес етика

- Да се подпомогне разбирането на собствените ценности и прилагането им при разрешаване на бизнес дилеми.
- Да се разпознават и разрешават етични дилеми в бизнес организациите.
- Да се усвоят подходи за справяне с конфликтите между личните и професионалните ценности.
- Да се подобри поведението в бизнеса.

Отличителни черти на бизнес етиката

- o подчертан афинитет към ценностите;
- o включва се в икономическата практика под формата на съвкупност на правила за доброволно спазване;
- o изискванията ѝ нямат задължителен характер, неспазването на правилата не подлежи на регламентирани санкции;
- o действа посредством механизма на обществената принуда;
- o има силно практическа насоченост – целта ѝ е да съдейства за по-ефективно функциониране на бизнеса чрез нравствеността;
- o принципите ѝ са общовалидни и приложими към всички области на деловия живот;
- o съдържа голяма доза релативизъм (относителност), което се определя от непрекъснатата динамика в деловия живот.

Функции на бизнес етиката

- проучва морала в деловите отношения и се стреми да го обяснява, констатира и анализира фактите на моралния живот;
- прогнозира развитието на деловия морал;
- съдейства за усъвършенстване на деловите отношения;
- оценъчна функция на базата на етичен анализ;
- социална функция във връзка с очакванията на обществото.

Развитие на бизнес етиката

Етапи в социалната институционализация

Първи курсове
80-те години
Великобритания

Академична
дисциплина

Неправителствени
организации и
асоциации

Научна
периодика,
научни
събития

Консултантска
услуга

Нива на етични дебати в бизнес етиката

ЕКЛЕКТИЧЕН ПОДХОД

- бизнес етиката трябва да бъде философски подплатена
- етични теории са инструментариума за разрешаване на морални дилеми

КАНТОВ ПОДХОД

Етика в бизнеса означава да се развие достатъчна морална мотивация за предприемане на правилното действие

ОСНОВНИ ПОДХОДИ В БИЗНЕС ЕТИКАТА

АПОРЕТИЧЕН ПОДХОД

- Бизнес дилемите са неразрешими
- Неприложима унифицирана теория
- Холистичен подход

АРИСТОТЕЛСКИ ПОДХОД

- Значение на индивидуалните добродетели

Етичен човек \Rightarrow етичен бизнес

Основни подходи в бизнес етиката

Еклектичен подход

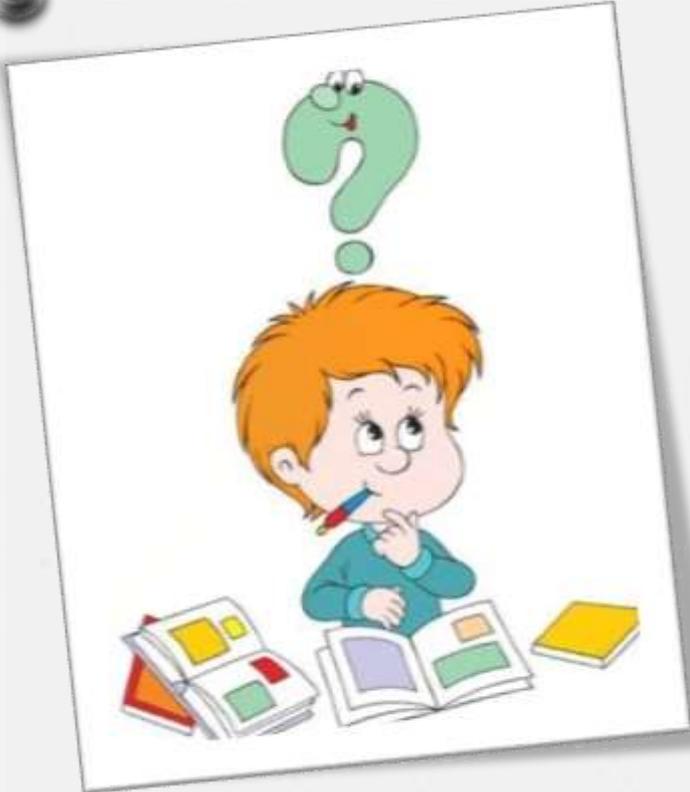
Положителни страни

- структурира добре моралните съждения
- посочва рационалните аргументи
- спомага да се търси и да се намери баланс между спорни и противоположни позиции по един и същи въпрос

Отрицателни страни

- няма голямо практическо значение за хората на реалния бизнес
- някои от изводите и препоръките на моралната философия са неприложими по принцип в бизнеса като дейност с цел печалба

Самостоятелна работа

Изберете един ежедневник или седмично издание и извадете новини, които представят истории от предметната област на бизнес етиката.

Морална отговорност в организациите

Дефиниция

- Отговорно е лице или инстанция, които са причинили ефекта на дадено действие.
- Отговорно е и лице или институция, чиято позиция и функции му налагат такава роля.

Критерии за вменяване на отговорност:

1. Съзнателно намерение
2. Воля за извършване на действието

Аспекти за преценка дали дадено лице е отговорно за дадено действие

- o **Задължение** – съществува ли ясна норма, приложима към ситуацията?
- o **Знание** – била ли е известна нормата на лицето?
- o **Воля** – лицето компетентно ли е и свободно ли е решило да предприеме действието?
- o **Способност** – можело ли е лицето да извърши действието и съществували ли са алтернативи?

Обстоятелства, смекчаващи отговорността (без да я отменят)

- o Несигурност по отношение на стандарти, факти и последици
- o Степен на въвличане в действието
- o **Сериозност на последиците**
- o Трудност на ситуацията

Моралната отговорност на фирмите
е социална морална отговорност,
изразяваща се в задължението за
увеличаване положителните ефекти и
намаляване отрицателните ефекти от
бизнеса за обществото.

„Аз бях просто колело от машината.“

„Всеки го правеше.“

„Ако не го бях направил аз, щеше да го направи друг.“

„Без моето участие щеше да е по-зле.“

„Не беше моя работа.“

„Не ме засягаше.“

„Нямах избор.“

„Нищо не знаех за това.“

„Не знаех, че това не е позволено.“

„Направих само това, което ми беше казано.“

„Аз бях протото
колеба от
дъщерята.“

**Незначителният
принос**

„Всеки го
правиеше.“

**Правило на
мнозинството**

„Ако не го
направих аз,
ще го
направи друг.“

**Предопределеният
резултат**

„Без моя
участие щеше
да е по-зле.“

**По-малкото
зло**

„Не бей моя
работа.“

Некомпетентността

„Няма
основа.“

**Маловажното
основание**

„Няма
избор.“

Необходимостта

„Нищо не
знаех
за това.“

Незнанието

„Не знаех че
това не е
позволено.“

**Морално
невежество**

„Направих
само това,
което ми беше
казано.“

Задължението

Фактори, повлияващи моралната отговорност

- o “Много ръце” – отговорността може да бъде разпределена между много хора в организацията и да се създаде на “вакуум на отговорността”. (примера с ферибота)
- o Всеотдайност (експерименти на Милграм).
- o Групово мислене – членовете на дадена група се придържат към това, което смятат, че е мнението на мнозинството; натиск от групата.
- o Организационната структура – заплащане на процент от печалбата, двойно обвързване.
- o Опростяване на сложна ситуация и самокатегоризация. (примера с изследвателя и биологичното оръжие)
- o Деперсонализация като начин за опростяване на сложни решения – изчисляване на човешкото страдание в суми, превръщане на пациентите в “легло номер”.

Управление на отговорността

1. На ниво структура на организацията – ясни отговорности и компетенции

Whistleblowing (разобличаване) – ситуация, при която вътрешен човек публично разобличава нередности в собствената си организация. Това е начин за вътрешна критика. Това е финална стъпка на поемане на отговорност.

Управление на отговорността

Критерии за whistleblowing:

- Риск от сериозна вреда за обществото, в противен случай вътрешните проблеми трябва да се повдигат първо в организацията.
- Ясни индикации и наличие на доказателства.
- Пропорционалност между интересите, които се защитават и тези, които се накърняват.
- Последно средство на избор.
- Ще доведе до предприемане на ефективни промени.
- Чиста мотивация.

Случаят с
разкриването на
експеримента в
Tuskegee – стр. 43

The New York Times

Syphilis Victims in U.S. Study Went Untreated for 40 Years

By JEAN HELLER
The Associated Press

WASHINGTON, July 25—For 40 years the United States Public Health Service has conducted a study in which human beings with syphilis, who were induced to serve as guinea pigs, have gone without medical treatment for the disease and a few have died of its late effects, even though an effective therapy was eventually discovered.

The study was conducted to determine from autopsies what the disease does to the human body.

Officials of the health service who initiated the experiment have long since retired. Current officials, who say they

have serious doubts about the morality of the study, also say that it is too late to treat the syphilis in any surviving participants.

Doctors in the service say they are now rendering whatever other medical services they can give to the survivors while the study of the disease's effects continues.

Dr. Merlin K. DuVal, Assistant Secretary of Health, Education and Welfare for Health and Scientific Affairs, expressed shock on learning of the study. He said that he was making an immediate investigation.

The experiment, called the Tuskegee Study, began in 1932 with about 600 black men,

Последици от разобличаването

Групиране на последиците	Конкретни примери
Емоционални последици	Чувство на обезверяване, безсилие, неудовлетвореност, унижение
Професионални последици	Враждебност, изолация, дисциплинарни наказания, подигравки от колеги, заплашване, порицание, трансфер на по-неблагоприятно работно място, натиск за подаване на оставка, затрудняване на работата на лицето
Здравословни последици	Безсъние, главоболие, изтощение, нарушения на храносмилането, засилено тютюнопушене
Последици за организацията	Паника от последваща инспекция, невъзможност за разграничаване на виновните от невинните лица

Управление на отговорността

2. На ниво организационна култура – служителите трябва да искат и да могат да задават въпроси, идеи, да споделят тревогите си, да изразят възмущението си.

3. На ниво индивидуална компетентност – отговорността като морална добродетел – интересува се от това дали дадено решение е добре обмислено, включително последиците за интересите и правата на въвлечените страни.

Задача 1

Вие се включвате в приятелски мач, по време на който Ваш съотборник извършва нарушение спрямо противников играч. Нарушението остава незабелязано от съдията. Друг Ваш съотборник, обаче, спира играта и уведомява съдията за нарушението.

Определете по скалата от 1 до 10 реакцията си спрямо сигнализиращото лице.

Задача 2

В днешния ежедневнок прочитате, че строителна компания е предоставила доказателства за съществуващи строителни практики, които застрашават здравето и са в разрез с нормите за безопасност и които са довели до сериозни наранявания или фатални случаи през последните 2 години.

Определете по скалата от 1 до 10 реакцията си спрямо сигнализиращото лице.

Задача 3

Вие работите във фирма произвеждаща леки автомобили. Ваш колега, когото не познавате лично, разкрива в медиите информация за потенциално животозастрашаващ дефект в най-продавания модел автомобили на фирмата. Продажбите на въпросния модел спадат главоломно и се налагат големи съкращения на персонал.

Определете по скалата от 1 до 10 реакцията си спрямо сигнализиращото лице.